

КРЕДИТНІ РИЗИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Розширення пропозиції дорогих товарів (побутової і електронної техніки, меблів, автомобілів, нерухомості), агресивна реклама заможного життя, порівняння з більш успішними людьми формує додаткові потреби членів домогосподарств, підштовхує до збільшення споживання товарів та послуг, які не мають відповідного фінансового забезпечення. При недостатності коштів для забезпечення потреб домогосподарства можуть запозичити фінансові ресурси у формі кредиту.

Статистична інформація НБУ відображає динаміку кредитної активності домогосподарств (табл. 1).

Таблиця 1

Склад, структура і динаміка кредитів, наданих банками України домогосподарствам у 2008–2015 рр.*

Показники		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кредити надані домашнім господарствам	млрд. грн.	280,5	241,2	209,5	201,2	187,6	193,5	211,2	174,9
	питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	темп зростання, %	-	86,0	86,9	96,0	93,2	103,1	109,1	82,8
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	млрд. грн.	88,4	98,8	82	70,4	58,4	51,4	71,8	66,2
	питома вага, %	31,5	41,0	39,1	35,0	31,1	26,6	34,0	37,9
	темп зростання, %	-	111,8	83,0	85,9	83,0	88,0	139,7	92,2
Споживчі кредити	млрд. грн.	186,1	137,1	122,9	126,2	125,0	137,3	135,1	104,9
	питома вага, %	66,3	56,8	58,7	62,7	66,6	71,0	64,0	60,0
	темп зростання, %	-	73,7	89,6	102,7	99,0	109,8	98,4	77,6
Інші кредити	млрд. грн.	6,1	5,3	4,6	4,6	4,2	4,7	4,3	3,8
	питома вага, %	2,2	2,2	2,2	2,3	2,2	2,4	2,0	2,2
	темп зростання, %	-	86,9	86,8	100,0	91,3	111,9	91,5	88,4

* Складено і розраховано за даними [1]

Як видно із показників, представлених у табл. 1, виникнення несприятливої економічної ситуації у 2008–2012 рр. зумовило зниження обсягів кредитів, наданих домогосподарствам вітчизняними банківськими установами. Такі зміни зумовлені зниженням реальних доходів домогосподарств та невизначеністю фінансового стану у майбутньому. Зростання обсягів кредитів спостерігалось у 2013–2014 рр., однак за результатами 2015 р. спостерігається найнижчий їх рівень за весь аналізований період – 174,9 млрд. грн., що викликано не лише зниженням рівня доходів населення, а й підвищенням фінансової грамотності населення, коли потенційні позичальники усвідомлюють фінансові наслідки залучення кредитних коштів (див. табл. 1).

У процесі дослідження виявлено, що населення переважно отримує споживчі кредити для придбання товарів (побутової чи комп'ютерної техніки, меблів, тощо). Так, питома вага споживчих кредитів, наданих домогосподарствам упродовж 2008–2015 рр. становила 56,8–71%. Переважання споживчих кредитів, можна пояснити простою процедурою оформлення, яка переважно відбувається у закладах торгівлі.

Більше третини кредитів домогосподарств спрямовується на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

Використовуючи кредитні ресурси домогосподарства отримують можливість задовольнити матеріальні та духовні потреби, покращити свої побутові та житлові умови, не відкладаючи їх вирішення до моменту накопичення коштів. Разом з тим, використання кредитних коштів супроводжується можливістю виникнення кредитних ризиків. Під терміном «кредитний ризик» розуміють ситуацію, при якій домогосподарство не здатне реалізувати власні мотиви, сплатити боргові зобов'язання та відсотки за кредитом.

Найпоширенішим з кредитних ризиків домогосподарств є неплатоспроможність позичальників. Враховуючи, що основним джерелом доходів домогосподарств є заробітна плата, в умовах економічної нестабільності існує ризик її втратити. Імовірність погіршення фінансового

стану притаманна також громадянам, які здійснюють підприємницьку діяльність і можуть отримати негативні фінансові результати діяльності. Відсутність коштів для сплати відсотків та повернення кредиту призводить до переживань людини, депресивного стану, а іноді і до суїциду.

Недостатній рівень фінансової грамотності населення є ще одним ризиком, що притаманний кредитній поведінці домогосподарств. Даний ризик виникає через недостатню обізнаність позичальника, який не розуміє умови кредитного договору, або взагалі його не читає. Іноді громадяни, які вступають в кредитні відносини, цікавляться лише місячною сумою, обов'язковою до сплати. Результатом такої безпечності є фінансові претензії з боку банківських установ по сплаті як відсотків, так і кредиту, в гіршому випадку позичальники можуть позбутися власного майна.

Ризиковість використання домогосподарствами кредитних коштів може виникати внаслідок приховування інформації банківськими працівниками. Так, умовами кредитного договору може бути передбачена необхідність здійснення позичальником додаткових платежів, пов'язаних з отриманням, обслуговуванням та погашенням кредиту, як на користь банку (комісія за розрахунково-касове обслуговування при сплаті відсотків чи погашенні кредиту, при отриманні виписки за кредитним рахунком тощо), так і на користь третіх осіб (страхові платежі, платежі за послуги нотаріусів). У момент укладення кредитного договору працівники банку можуть акцентувати увагу позичальника на процентній ставці за користування кредитом і не повідомити про величину ефективної процентної ставки (відсотки за кредитом, комісії, наявність прихованих комісій, методи і база їх нарахування, наявність і вартість супутніх послуг).

Ще одним ризиком для домогосподарств є кредитоманія. Цей ризик виникає у двох випадках. Перший, коли домогосподарство не маючи фінансової можливості повернути кредит та сплатити відсотки для погашення поточних зобов'язань залучає нові кредити. Борг перед банківськими установами зростає та стає досить проблематичним для повернення. Рішення

залучити новий кредит для погашення попереднього не вирішує проблеми заборгованості, а лише погіршує фінансовий стан домогосподарства. В другому випадку, члени домогосподарства беруть кредити на непотрібні речі для створення ілюзії щастя і заможності. При цьому людина, яка не мотивовано залучає позикові кошти стає фінансово зобов'язаною.

Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати на п'ять основних мотивів, що визначають кредитну поведінку домогосподарств: забезпечення життєдіяльності домогосподарства; піклування про дітей; придбання дорогих товарів тривалого використання; забезпечення бажаного рівня життя; організація або розширення власного бізнесу.

Основними кредитними ризиками домогосподарств є неплатоспроможність, недостатній рівень фінансової грамотності населення, приховування інформації банківськими працівниками, кредитоманія. Мінімізація кредитного ризику забезпечить ефективне використання кредитних ресурсів та сприятиме підвищенню добробуту населення. Саме тому, з метою уникнення ризиків кредитна поведінка домогосподарств має передбачати заходи спрямовані на:

- підвищення фінансової грамотності членів домогосподарств шляхом самоосвіти, участі у просвітницьких заходах, які проводять громадські організації, консалтингові компанії;

- відповідальне ставлення до підписання кредитного договору: вивчення фінансових умов, які пропонують банківські установи; отримання роз'яснень та консультацій спеціалістів з питань кредитування, пересвідчення, що запропонований банком для підписання зміст кредитного договору не містить умов, сутність та значення яких не зрозумілі;

- отримання інформації про ефективну процентну ставку (величину, яка охоплює всі витрати, пов'язані із отриманням та погашенням кредиту);

- здійснення попереднього аналізу доцільності залучення домогосподарством кредитних коштів, а також оцінку власних фінансових можливостей повернення кредиту та сплати відсотків.

З метою розроблення рекомендацій у сфері кредитної поведінки населення, подальші наукові дослідження слід спрямувати на обґрунтування способів мінімізації кредитних ризиків домогосподарств.

Література

1. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням і строками погашення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xls>

2. Коваль С.Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств / Коваль С.Л. // Ефективна економіка. – 2016. – № 10. – Електронне наукове фахове видання.